

X. Rezumatul tezei.

Drd. Liliana Oltean.

CONFIGURAȚII SIMBOLICE ÎN CONTEXT MITIC – PĂMÂNT, AER, APĂ, FOC

I. Argument.

1.1. De ce *între* comunicare și comuniune? Decantarea relației lor. Revelarea simbolică, starea de comuniune cu Originarul pe calea atitudinii estetice. 1.1.1. De ce *între* comunicare și comuniune. Decantarea relației lor.

1.1.2. Revelarea simbolică, starea de comuniune cu Originarul pe calea atitudinii estetice.

1.2.3. Arheologizare și *actualizarea* dimensiunii mitice în epoca modernă; rezonanța și *actualitatea* mitului viu.

Argument: Relația *între* comunicare și comuniune ca o *cale* (nu o *metodă*) de căutare a intermediarului *sens – conștiință*, a fost problematica autopropusă spre investigare. Dincolo de funcții și valențe sau anatomia simbolului, interesul meu a tatonat acel *al treilea* constituent, locul unde *văzutul și nevăzutul* trec dintr-unul într-altul. *Doar* am tatonat, deoarece, plecând de la premiza că *inefabilul este numele unei întrebări pe care nimeni nu o poate nici eluda, nici elucida* și neavând practic posibilitatea unei abordări analitice obiective – decât parțiale și variabile, am lăsat *curiozitatea* să caute *înțelegere* asupra a *ce și cum* se petrece în acel punct intermediar de *Putere*, sens și conștiință, acel *al treilea* aflat deasupra unei relații simbolice duale; m-am lăsat condusă de întrebarea când sau dacă acest intermediar poate fi abordat din perspectiva trăirii și când sau dacă se lasă abordat din perspectiva cunoașterii; de a înțelege dacă ele suportă între ele pretenția primordialității sau a unei ierarhizări, sau putem regăsi vechi tehnici de a ne situa simultan între mijlocit și nemijlocit.

Sintagma *între* comunicare și comuniune – și întrebarea aferentă (de ce *între*?) sunt contribuția minimă și provocarea maximă pe care mi le-am propus spre investigare. Revelarea simbolică este starea de comuniune cu *Originarul* pe calea atitudinii estetice, și de comunicare exterioară. Opțiunea pentru simboluri ale elementelor primordiale am făcut-o pentru relația lor reprezentativă cu *originar-arhetipalul*. Am privit revelarea simbolică ca pe o formă esențială de cunoaștere, ca pe o (re)*actualizare* a dimensiunii mitice arhaice în epoca modernă.

II. Simbolul – structurare relațională. 2. 1. Generalități. 2.1.1. Mitic – original. 2.1.2. Arhetip – simbol – individualizare. 2.1.2.1. Arhetip. 2.1.2.2. Simbol arhetipal. 2.1.2.3. Individualizare.

Simbolul poate fi privit din perspectiva a multiple criterii de structurare relațională: raportul său cu originalul, cu mitul, cu arhetipul; iar din altă perspectivă, relația sa cu metafora, alegoria și analogia. Caracterizat aparent de dualitate, simbolul se dovedește în realitate o forță de unificare.

Miticul se manifestă ca limbaj care prelungește reflecția pozitivă în spații virtuale, prin îmbinarea organică dintre imagine și simbol. Din punct de vedere a relației cu originalul este locul constituirii tensiunii antagonice fundamentale a dezvoltării vieii a Sensului.

Am identificat în parcurgerea bibliografiei *echivalente* pentru termenul de *original* ca acelea de: *Prezență*, *Ființă*, sau mai reprezentativ, *Verbul* ca spațiu relațional. Din acest punct de vedere, originalul determină rezonanța și *actualitatea* mitului viu.

Arhetip – simbol – individualizare – ca o concluzie a relației dintre ele, am dedus că puterea semnificației, a sensului, este arhetipală și conține în configurația simbolică, divergența generatoare de caracter dinamic a viului.

Arhetipul este temelia mitului. Arhetipurile nefiind nici complet lăuntrice nici complet externe, au la origine lumea unitară, fiind *simultan individuale și generale*. La Jung, au caracter dinamic, la Platon sunt alcătuirii mentale pure, în spirit, înainte de începutul vieții. Sunt elemente vide, formale, care păstrează legătura cu vizibilul prin rezonanță, existând în stare potențială. Am privit *simbolul arhetipal* ca pe un *prototip* și un vehicul al relației directe cu primordialitatea.

Individualizarea: am semnalat aici cele două accepții ale termenului: cel scolastic și cel inițiativ, respectiv sensul scolastic având accepția de separare (separare față de specie), iar sensul inițiativ, accepția de integrare a principiului unificator și a realizării *unității interioare*, și cu TOTUL.

2.1.3. Metaforă – simbol – alegorie – analogie. 2.1.3.1. Metaforă. 2.1.3.2. Simbol. 2.1.3.3. Alegorie. 2.1.3.4. Analogie. 2.1.4. Configurații simbolice.

Metafora, simbolul, alegoria, analogia: au fost tratate comparativ și relațional.

Sintetic, *metafora* am abordat-o ca imagine a obiectului reflectată prin configurația altui obiect (vezi Blaga, metaforă revelatorie și metaforă plasticizantă).

Am privit *simbolul ca mediator, ca forță de relație și ca unitate interioară*.

Alegoria este privită ca metaforă prelungită care merge de la idee la imagine, sau comparație intens valorificată.

Analogia am tratat-o ca raport de echivalență, ca raport între unitate și multiplicitate, ca raport între fragment și întreg și ca enunț de bază – asemănătorul atrage asemănătorul (sau Legea simpatiei Universale). Am adoptat punctul de vedere conform căruia **Configurațiile simbolice** sunt combinații de elemente perceptive structurate, în care ele sunt/reprezintă mai mult decât suma elementelor componente, respectiv chiar structurarea elementelor. **Este o totalitate dinamică, structurată și structurantă, potențial purtătoare de sens(uri). O configurație simbolică determină o reacție, o participare activă, care depășește o simplă receptare pasivă.**

2.2. Percepția interioară, deschidere spre fondul mitic și percepția exteriorului. Niveluri ale percepției; unitatea percepției sau percepția unității? Dualitate și nondualitate. Apercepția. Percepția conștientă. Contemplarea directă și cea prin reflectare. 2.2.1. Percepția interioară, deschidere spre fondul mitic și percepția exteriorului. 2.2.2. Niveluri și unitate a percepției. 2.2.2.1. Niveluri ale percepției. 2.2.2.2. Unitatea percepției sau percepția unității? 2.2.3. Dualitate și nondualitate. 2.2.4. Apercepția. Percepția conștientă.

Percepția interioară este în primul rând percepția **nemijlocită** cu deschidere spre fondul mitic, indiferent de nivelul personalității de pe care se percepe informația respectivă.

Percepția exterioară se referă în primul rând la informația primită **pe cale senzorială**. **Unitatea percepției sau percepția unității** se referă la percepția succesivă (și selectivă) dar mai ales simultană, a diferitelor niveluri de percepție, valorificând raportul dualitate – nondualitate în personalitatea creatorului și/sau receptorului de artă.

Dacă luăm în considerare diferite niveluri de percepție și le examinăm din punct de vedere al existenței noastre ca ființe multidimensionale și ale relației lor cu forțele elementelor, putem avea o privire introspectivă și o înțelegere mai profundă asupra unității proprii noastre ființe. Sufletul, Psihicul și Corpul ca și Focul, Aerul și Apa – reprezintă factori „activi”, implicați în totalitatea ființei noastre. De elementul Foc se leagă percepția sufletului, *corpul nostru de lumină*. De elementul Aer, se leagă percepția psihicului, locul în care are loc *mișcarea gândurilor*, în care se generează ideile, conceptele și se formează opiniile. Percepția fizică este legată de elementul Apă, factor constant al *curgerii și schimbării*. De elementul Pământ, care reprezintă inerția, nemișcarea, este legată *percepția Spiritului*, ca loc al înrădăcinării și condiție a stării de armonie. Cu alte cuvinte, experiența pământeană este esențială pentru cultivarea ulterioară a spiritului. *Spiritualul și fizicul* sunt doar *două aspecte ale aceleiași Realități unice*.

Apercepția. Percepția conștientă. Apercepția și Percepția conștientă au fost tratate sintetic, ca integrarea percepției cu experiența cognitivă anterioară.

2.2.5. Contemplarea directă și cea prin reflectare. 2.3. **Intervalul.** Conceptul de *Prezență* sau *mundus imaginalis* ca loc de tranziție între semnificat și semnificant. Fantasticul ca manifestare simbolică. 2.3.1. Intervalul. 2.3.2. Conceptul de *Prezență* sau *mundus imaginalis* ca loc de tranziție între semnificat și semnificant. 2.3.3. Fantasticul ca manifestare simbolică.

Lumea intervalului rezolvă *nondualitatea* prin racordare simultană la imanent și transcendent, particular și general, detaliu, multiplu și *Unic*. Cei din școala lui Jung denumesc *lumea figurilor arhetipale* prin termenul de *imaginal* pentru a o diferenția de *imaginarul uman* individual. Lumea imaginară are o existență obiectivă, deși poate fi atinsă prin explorare introspectivă. Distincția între *imaginar* și **imaginal** s-ar putea preciza prin faptul că *imaginarul* reprezintă reveria asociativă care ilustrează apariția *viziunii* ca *forță creatoare* acționând în lumea interioară.

Contemplarea directă și cea prin reflectare: ca generalitate este privită ca viziune mai mult intelectuală decât perceptivă, primită mai puțin prin simțuri și mai mult prin spirit, similară cunoașterii imediate, teoreticienii stabilind diferite gradații (**reflexie, meditație, contemplație**). În cazul contemplării directe, conștiința depășește intelectul, pentru „spațiile libere” ale contemplării imediate sau directe. În cazul celei prin reflectare intelectul se orientează asupra propriului conținut de imagini și concepte. **Lumea imaginală** prezintă un *arhetip* pentru orice spațiu mediator. Acest *imaginal* implică *nonlocalizarea* iar sensul devine în acest sens o *prezență reală*.

Intervalul se poate identifica cu: Conceptul de *Prezență* sau *mundus imaginalis* (care) este locul tranziției între semnificat și semnificant. Acest AL TREILEA, **MUNDUS IMAGINALIS, SAU PREZENȚĂ**, este punctul de *devenire activă dintre două tensiuni* extreme (văzut-nevăzut, manifestat-nemanifestat), este **Locul consacrat care conține energia și Puterea simbolului**.

Fantasticul ca manifestare simbolică (cf. Caillois) a fost tratat ca *întrerupere a ordinii cunoscute*, ca o năvală a *inadmisibilului* în legalitatea cotidiană și nu substituirea miraculosului.

III. Context mitic și configurații simbolice ale elementelor primordiale.

Elementele esențiale *Pământul, Apa, Aerul și Focul*, interacționează semantic în accepția lor simbolică. Oponându-se, succesiv sau concomitent, își evidențiază unele valori și își estompează altele – sau capătă noi valențe semnificative. Orice simbol ne proiectează în mit, căci acordă obiectelor reale o dimensiune fantastică, hiperbolizând „forțele” care stau în lucruri sau se ascund în spatele lor.¹

Ca formă de particularizare a perspectivei simbolice, am selectat *elementele primordiale*, care se regăsesc în contextul diferitelor curente mitice și artistice (europene, preponderent secolele XVII – XX), căutând să observ influența lor în cadrul contextului, decontextualizării și recontextualizării lor, motivelor și valențelor simbolice pe care le poartă.

Simboluri mitice universale ale elementelor primordiale au fost privite ca forțe, esențe, puteri, arhetipuri și au fost tratate încă din faza referatelor ca perechi antagonice sau contrarii (nu conform înșiruirii clasice). *Simbolurile axiale* au fost abordate pe motivul semnificației lor de tensiuni relaționale adiacente simbolurilor primordiale. Ca studii de caz având caracter de generalitate au fost analizați: James Turrell și Toshikatsu Endo.

Din perspectiva simbolică și actualizarea unor elemente din mitologia universală au fost abordate următoarele aspecte: *Mitul lui Odhin* (studiu de caz – Victor Brauner), *Elementalii – mit și reprezentări*, *Misterele Eleusine* (mitul pământului), mitologia gnostică și orfică (studiu de caz – Hermann Nitsch). Reactualizarea mitului *prometeic* în secolul al XIX-lea. (Simbolismul – Exemplificări: *Perspectiva mitică mesianică* asupra simbolismului elementelor primordiale (studii de caz: Dali și Magritte, doi suprarealiști; Wladislaw Hasior – un catolic contemporan). *Perspectiva mitică hermetică* asupra elementelor primordiale; sub aspectul elementelor de tradiție am vizat atât aspectul de *arheologizare* cât și, mai ales, *reactualizarea* lor, respectiv *reactualizarea curentelor de gândire non-duale în epoca modernă* cu *aplicabilitate în arta plastică* (studii de caz – Paul Klee, Joseph Beuys). Doar perspectiva hermetică pare că izbuteste ca funcție de unificare, în măsura în care se deschide nemijlocit asupra creației. Poate părea orfică sau dionisiacă – dar nu există ca dizolvare a ființei. În curente mitice pe care le-am analizat am regăsit, de fiecare dată, acel *al treilea*, concept care conferă putere(a) de simbol, coerență și generalitate unor întregi *configurații/constelații mitice*, cum ar fi: *sacrificiul vederii exterioare pentru cea interioară* (în mitul lui Odhin), *revelațiile de la Eleusis*, cele gnostice și cele orfice, *căi spre eliberare și nemurire*; *legătura sacru – profan* în mitul prometeic, *mântuirea și iertarea* ca încetare a stărilor conflictuale în mitul mesianic și *coniunctio oppositorum* în mitologia hermetică.

¹ *Apud* Ivan Evseev, *Cuvânt, simbol, mit*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 46-61.

IV. Elementele primordiale și simbolismul corpului uman. 4.1. Elementele primordiale și simbolismul corpului uman – și 4.2 – Studiile de caz: George de la Tour, William Blake, Claude Monet, Yves Klein, Georg Baselitz și simbolismul arborelui cosmic.

Capitolul „*Elementele primordiale și simbolismul corpului uman*” conține o privire asupra valențelor simbolice sub care se regăsesc elementele primordiale în *structura corpului uman ca oglindire a macrouniversului în microunivers, a relației parte-întreg, unde partea conține întreaga semnificație a întregului* (*pars pro toto*).

Despărțirea corpului uman în *trei niveluri distincte* va avea în vedere corelarea organelor cu anumite funcții psihice și valori axiologice. C. G. Jung, rezumând o largă tradiție alchimică privind paralelismul dintre arbore, macrocosmos și microcosmos, afirmă că acest *simbol arhetipal* ar corespunde celor trei niveluri ale psihismului uman – sau celor trei etape în devenirea persoanei: *rădăcinile* semnifică sursa inconștientului, *trunchiul* – realizarea conștientului, iar *frunzișul* (coroana) – „transconștientul” scopului. S-au selectat studii de caz reprezentative: George de la Tour, William Blake, Claude Monet, Yves Klein, Georg Baselitz și simbolismul arborelui cosmic.

V. Demersul propriu în plastică (selecție). 5.1. Aspecte din demersul propriu în plastică, ca expresie a simbolismului elementelor primordiale. Selecție din 3 expoziții: Negrul – analitic, Albul sintetic în „expo-zi”: „*Teluric și spiritul aerului*” și „*În căutarea lui Mercurius*”. Intervalul sau trecerea prin simboluri ale spectrului cromatic ca legătura între polarități în „expo-zi”: „*Arborele curcubeu*” și tehnici utilizate. Demersul propriu în plastică este o selecție cu aspecte din demersul propriu în plastică, ca expresie a simbolismului elementelor primordiale. Selecția a fost realizată din 3 expoziții: Negrul – analitic, Albul sintetic în „expo-zi”: „*Teluric și spiritul aerului*” și „*În căutarea lui Mercurius*”. Intervalul sau trecerea prin simboluri ale spectrului cromatic ca legătura între polarități în „expo-zi”: „*Arborele curcubeu*” și tehnici utilizate. Toate demersurile au fost teme de **cercetare cu caracter introspectiv**. Din această cauză, toată analiza teoretică poate părea subiectivă, deși am făcut *apel la repere exterioare conveționale, care vizează contextul actual*.

VI. Aplicație experimentală pedagogică: Sisteme de echivalență: percepție conștientă. Metode. Rezonanțe, Afinități, Confluente. *Aplicația experimentală pedagogică* s-a concretizat într-o serie de teme abordate împreună cu studenții, în semestrul II de studiu la disciplina Bazele compoziției anii I, pe baza programei analitice care impunea studiul lucrului cu simbolul. S-au abordat teme având caracter introspectiv și de relație cu mediul, inclusiv simboluri ale elementelor (ex. „Autoportret interior, Autoportret epidermic”). Am încercat să-

mi constitui un sistem și o metodă proprie de abordare, bazându-mă și pe strategii(le) didactice ale predecesorilor mei (Sisteme de echivalență: Percepție conștientă, Rezonanțe, Afinități, Confluente), cu adresă la modul în care se regăsește principiul unității în *Gestalt psihologie* – ca de exemplu principiul *pregnanței formei* și principiul *integralității formei*, sau în cazul lui Cassirer, făcând trimitere la *pregnanța simbolică* – antecedente pe care am încercat să le integrez în metoda proprie.

VII. Concluzii. Sinteza unei extensii. În *Concluzii* sau *sinteza unei extensii*, luăm cunoștință de operă ca de o *configurație unică și unificatoare*, în care *înțelegerea* trece prin *consimțirea la paradox*. Adevărul este perceput/revelat în tăcerea interioară a întoarcerii la *Sine* și a conștiinței umanului. Această dublă operație definește adevărata alchimie interioară, experiența adevăratei transfigurări, *principiul unificator* în această elaborare – care este *Căutarea* sau *Calea*.

Imaginea simbolică vehiculează substanța semnificatului desemnând lumea interiorității ca pe o cale a apropierii de dimensiunea Sensului. El încearcă să fie aici ceea ce numim realist: Lumina din lucruri. Îl numim iluzoriu: Inefabilul. Îl numim mitic: respirația Invizibilului, și îl numim frumos: ”Aproape Nimicul „,

Puteri, Esențe și Forțe primordiale Apa și Focul, Pământul și Aerul, nu fuzionează ci se semnifică reciproc precum Proximul și Depărtatul. Proximitatea își recunoaște dimensiunea în Depărtare, iar Depărtarea ca virtualitate, se proiectează la Linia Orizontului, între teluric și spiritul aerului. Când materia primește invizibilul, ea devine „aproape”, iar „aproapele” devine imagine artistică. Manifestarea ca *proximitate* care anticipează intimitatea distanței, făcând să dispară confuzia dintre apropiat și depărtat, este convertirea vidului în interval activ, în Cale. Corespondentul dintre semnat și semnificant, Proxim și Depărtat, face posibilă înțelegerea *simbolică* a lumii, aducând în discuție analogii. Orientarea simbolică în lume este dublată de una conceptuală, înțelegerea o primim în intervalul dintre simbol și concept, în rădăcinile originarului. Dezvoltarea temei ca o perpetuă interogație este doar extensia unei căutări trăite, ca percepție conștientă și se poate sintetiza într-o întrebare și un răspuns; în întrebarea biblică a Mariei Magdalena: „Unde ești?” și un răspuns pascalian: „Nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit.”

Lucrarea se încheie cu **VIII. Bibliografie**. Generală și citată, **IX. Anexa** cuprinzând – activitate profesională, C.V., **X. Rezumatul tezei**. **XI. Anexa I**, care cuprinde imagini ale *artiștilor străini* (dintre cele analizate) și ale *elementalilor* și **XII. Anexa II**, care cuprinde o selecție de imagini ale *lucrărilor proprii*, precum și imagini din activitatea pedagogică (lucrări ale studenților, anul I, semestrul II, anii 2009 și 2010).